

DISSERTATIO MEDICA 13
INAUGURALIS,
DE
PHRENITIDE IDIOPATHICA.

QUAM,
ANNUENTE SUMMO NUMINE,
Ex Auctoritate Reverendi admodum Viri,

D. GULIELMI ROBERTSON, S.S. T.P.

ACADEMIÆ EDINBURGENÆ Praefecti;

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI consensu,
Et nobilissimae FACULTATIS MEDICÆ decreto;

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS
RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS;

Eruditorum examini subjicit

THOMAS BURNSIDE,
HIBERNUS,

Societ. Physic. Edinenf. Soc. Honorar.

Soc. Chemicæ Soc. Extraord.

Nec non

Soc. Chirurgo-Obstetricæ Soc.

Sit mihi fas audita loqui.

VIRG.

Ad diem 12. Septembris, hora locoque solitis.

EDINBURGI:
Apud BALFOUR et SMELLIE,
Academiae Typographos.

M,DCC,LXXXVI.

Viro ornatissimo,

ARMAR-LOWRY CORRY,

BARONI DE BELMORE,

S.

THOMAS BURNSIDE.

*Haud immemor beneficiorum, vir illustris, quae iterum
iterumque in meos contulisti, volui hoc opusculum, studiorum
meorum primitias, tuo nomine insignitum, grati animi indicio
tibi fore.*

EDINBURGI, Id. Aug. }
1786. }

DISSERTATIO MEDICA

INAUGURALIS,

DE

PHRENITIDE IDIOPATHICA.

PROLEGOMENA.

HAUDQUAQUAM scribendi amore vel audientia juvenile adductus, sed necessitate coactus, de Phrenitide in paginis sequentibus differere volui. Raro quidem in plagis nostris apud mortales versatur hic morbus; sed, quandocunque adoritur, signis tam diris stipatur, et faciem adeo horrendam induit, ut jure medici curam et attentionem semper vindicet.

Expectetur forsitan, me phrenitida et idiopathicam et symptomaticam tractaturum esse, quoniam inter se arcte videntur aliquando esse conjunctae;

A

posterioris

posterioris autem, quantum ego dijudicare possum, contemplatio, ad ista mala, ex quibus ortum ducit, potius referenda, et una cum his tractanda est; quia, scilicet, non solum frequentia sunt illa mala, sed inter se natura valde discrepant, ideoque diversam curandi rationem postulant; quod equidem cuicumque, qui vel solertissimi atque semper, impigri Sydenhami, vel venerandi Boerhaavii, perleget scripta, patebit*.

Atqui, ut fatear, alia causa et magis efficax, a meipsum in tot et tam variis negotiis implicando, absterruit; nolui enim e memoria excederet illa nimis praetermissa Horatii admonitio,

- Sumite materiem vestris, qui scribitis, aequam
- Viribus; et versate diu, quid ferre recusent
- Quid valeant humeri. —————

Priusquam vero id, de quo proprio in hac dissertatione agendum erit, aggrediar, amplectenda est facultas, quae nunc datur, prima equidem et fortasse suprema, almae academiae hujus Professoribus, vix satis aestimandis, pro plurimis praeceptis gravibus, doctrinaque utili et necessaria, quam a praelectionibus eorum hausi, gratias, quidem parvi momenti, sed sinceras et toto pectore, tribuendi publice; ut
pote

* Vid. Sydenham. schedul. monit. de novae febris ingressu, Boerhaav. Aphorif. 782. et Com. Van Swiet.

pote a quorum praeceptis et institutis rite utendis praecipue pendent vitae meae felicitas processusque faustus.

Nec silentio praetereunda sunt illa, quae multa benigna et amica erga me fecit reverendus ille Carol. Webster, M. D. nulli secundus, cuique non facile reperietur par pietate et medicinae scientia; quae ambo, et beneficia ab iis profluentia, saepe expertus sum, dum aliquando atroci morbo laborarem.

DEFINITIO.

A Graecis Medicis nominatus est morbus, de quo nunc agimus, *ὀφρενιτις*; atque ex iis Latini sumpsere nomen; Anglice autem *frenzy* audit.

Ejus brevem explicationem Sauvagesius sic proposuit, ‘Dolor capitis, delirium audax, vis artuum pulsusque major, pyrexia acuta.’

Linnaeus sequentem descriptionem edidit, ‘Febris synocha, cephalalgia, furor, anxietas, siringmos, ophthalmia, carpologia, oblivio.’

Vogelio dicitur, ‘Febris acuta, dolor capitis, delirium constans et vehemens.’ Haec autem est definitio *Sagari*, et, ut solet, redundans, ‘Est phlegmasia acuta cum pyrexia

‘ pyrexia et delirio perpetuo, a cephalalgia atroci plerumque incipiens; delirium quandoque est audax, ‘urina plerumque citrina, cum nebula sublimi.’

Quanti sit scientia morbos a se invicem distinguendi, omnibus, qui in medendi arte versati sunt, patebit: Atque inter celeberrimos hujus aetatis medicos, in quorum sententia summa fides reponenda est, conventum esse videtur, rationem, qua recte et accurate inter morbos distinguere possumus, nosologia methodica subministratam esse.

Medicis equidem hujus seculi quibusdam hunc morbos discernendi modum respuere placuit; (utpote qui, experientia propria carentes, aliorum nihili volunt;) ratioque, quam sententiam suam suffulcire conantes perhibent, est, quod idem ordo morbos tam diversae indolis complectens, necessario curationem inconditam, ideoque saepe lethalem inferret. Atque revera, si curation recta a classe, seu ordine, in quo recensetur morbus, deduceretur, hoc concedendum esset; ut et, si a similitudine aliqua, quae forte ipsis conscriptis explanationibus insit.

Verisimile autem est, illos, qui haecce protulerunt, nosologiam, vel saltem consilium quo instituitur, parum intellexisse, perfide exposuisse certum; non enim ita se res habet, nec apud nosologos ordo curationem afficit; sed ratum est, inter signa, quibus morbi a se invicem distinguuntur, enumeranda, rationem nec ad eorum naturam, nec curandi modum, habere.

Rite,

Rite, quum aegroti lecto affideamus, dijudicare, quid sit illud malum, cum quo conflictatur, est id, quod solum sibi vult, cuique utilis est nosologia; quod vero ad curationem pertinet, ad morbi naturam perpendendam nosmet recipiendum est, et propriae adjungenda est aliorum experientia.

Nec necessario (ut asseverant isti) profluit, ex maligna cynanche et peripneumonia sub eodem ordine dispositis, ista duo mala vel natura similia, vel eundem curationis modum postulantia, habenda esse. Allegato igitur hoc, quod tam futile, et principiis tam falsis nitens nosologiae objicitur; oportet ut, propter auxilia, quae ad alios ab aliis morbis discernendos, insignia suppeditarunt, beneficiis quam maximis nosmet habeamus divinctos, erga auctores celeberrimos, de quibus mentio jam facta est; praecipue vero erga *Sauvagesum*, eruditum illum virum, qui hujus scientiae pater appellari meretur.

Signa illa, quae semper vel saltem plerumque in morbo adsunt, quibusque non comitantibus, morbus vix dici potest, inter definitionem ejus perhibendam designari debent; praetermissis iis, quae vel forte adveniant, vel cum morbis aliis sint communia. Huc spectans censeo, quod in hoc morbo describendo, celebres auctores illi in errorem lapsi sunt, negligentes signa quam maxime evidentia, quaeque semper adsunt; quibus nec non absentibus, morbum, de quo agimus, adesse nequaquam pro certo cognoscendum est: Talia enim sunt signa, vultus et oculorum rubor eximius; lux intolerabilis

lis facta; soni omnigeni sensus exquisitus. Atque haec ab iis, qui res in medicina occurrentes quam maxima accuratione observarunt, sine quorum testimonio concordi, haudquaquam de scriptis tantorum hominum ausus essem agere censuram, notata sunt*.

Fatendum est autem, *Linnaeum*, in definitione sua, ophthalmiae (quam alibi oculi dolorem appellat) fecisse mentionem; sed hocce vocabulum oculorum, qui tunc praeter solitum rubent, conditionis indistinctam valde notionem adfert secum; de dolore, praeterea, raro citatur querula, nisi lux nimis splendens affulgeat.

Doctum quoque *Sauvagesum*, pulsus majorem, inter indicia hujus morbi characterem efformantia enumerantem, ab errore non immunem esse videretur; quoniam inter celeberrimos auctores, supra citatos, contrariam se rem habere est conventum; atque procul dubio sententia eorum (ut clarius ex historia morbi patebit) cum vero congruit.

Nequaquam impraesentiarum est otium mihi ulterius ea, quae portionibus definitionum, ab illis prolatarum, aliis objici possunt, disquirendi; ab illis autem quae jam sunt praemissa, causa ob quam venerandi atque illustris praeceptoris mei *Cullen* definitionem aliis antetuli,

fat

* Haec revera stipare morbum, necnon esse necessaria, patebit cuicumque adibit Araeteum de Morb. Acutor. Curat. Prosp. Alpin. de Med. Method. lib. 7. Conspect. Therap. auct. J. Junker. Bellin. de Morb. Cap. pag. 477. Boerhaav. Aphorif. 772. et Van Swiet. Comment. Hoffman. Oper. tom. 2. sect. 2. cap. 5. Princip. Medicin. auctor. cl. F. Home, M. D. McBride's Practice of Physic, vol. 2. Cullen's Practice, vol. I. p. 273. 274.

fat palam erit; in ea quoque, ut in caeteris ejus omnibus scriptis, orationis angustia perspicuitate apte conjungitur.

‘Pyrexia vehemens, dolor capitis; rubor faciei et oculorum; lucis et soni intolerantia; pervigilium; delirium ferox *.’

Typhomania nosologicae huic explicationi adjicitur; aut recte alibi scriptor hic eximius talem characterem non idonee adhibendum retulit; a me idcirco praetermittitur.

SYMPTOMATUM NARRATIO.

Ingruente morbo, capitis dolor atrox, finciput interdum occupans, interdum occiput, et inde ad collum porrectus, signo est primo: Temporum arteriae micant valide; et in capite interiori persentitur quasi pulsatio crucians; de aurium tinnitu conqueritur aeger; atque responsa indigesta et aliena percontantibus reddit, quasi mens aliquo modo laesa esset; dormiens conturbatur, muffitat, subfilit, dirisque somniis exagitari videtur.

Delirium nunc cum pyrexia vehementi conjunctum manifestat se; rutilant oculi, et obtutu fero volvuntur, lucem interea quam maxime obscuram tolerare recusantes.

* Synop. Nosolog. Method. Ed. quart. gen. ix.

tes. Auditus mirum in modum acuitur; atque molestiam haud levem sonitus etiam perexigui adferunt. Rubet vultus et tumet; ficcatur os; arida lingua, fusca jam vel nigrescens; fitis torquet immanis; cibi appetitus omnino deficit; adstricta alvus, et urina rubida, parcius interea solito.

Per hoc morbi stadium, pulsatur ab arteriis languide sed crebro; interdum duri ictus; semper vero humiles et depressi*: Discrimen idcirco inter hujus et omnium aliarum inflammationum, partem quandam solummodo occupantium, pulsus intercedit; observatu tamen haud est indignum, hujus similem pulsationem plerumque inflammationi tubum alimentarium corripienti adesse.

Sub initium, fere haec signa conspiciuntur; at illa insequitur delirium adhuc majus: Ferox exinde nec coerendus aeger; e lecto nunc emicat; adstantes adoriatur; et omnia, quae insaniam vehementissimam significant, exhibet; e naribus stillat sanguis; torvus et horrendus conspectu vultus; spiritu tarde interea et aegre alternato; irrequietus seipsum jactat assidue; stragula arripit, vel captat aëra, quasi aliquod, a nobis non conspiciendum, ante oculos volitaret.

Perstante morbo, vires pedetentim conficiuntur; tremunt lingua, sonos exiguos et debiles edens; contremunt quoque diversae corporis partes; et saepe, veterano quasi abreptus, quiescit aeger; vel, si stupor non supervenerit,

* Vid. Prosper. Alpin. loco citat. Bellin. de Morb. Capit. Juncker. Consp. Princip. Med. auct. cl. Home. M'Bride's Practice, vol. 2.

supervenerit talis, circa caput et cervicem eliminatur sudor frigidus et sequax; urina et faeces supprimuntur, vel incio homine exeunt.

Vomitibus bilem egerens, vultus pallor fumus, constrictio exterioris corporis, tendinum subsultus, extremorum frigus, nervorum distentio, morbum excipiunt, et aegrum e medio tollentes supremum diem signant; liberantia illum interea a morbo, quo non alium saeviorum inter mortales grassari permisit Omnipotens.

Homo inter tam dira conflictans opprimitur actum; atque asseverari tuto potest, illa plerumque tertio vel quarto, vel septimo ab incurfu die, infligere mortem*, raro ultra hunc ultimum dilatam; nisi in maniam, comam, vel fatuitatem abeat morbus, quorum unicuique, me iudice, longe anteferendus est ille exitus non remeandus.

QUAE CADAVERE INCISO OBSERVANTUR.

Nihil magis ad medendi artem confert, quam, post ipsum morbum quam maxima cura animadversum, partes illas, quae gravissime fuisse tentatae videntur, anatomicè perlustrare: atque revera in plerisque partium morbis, cum aliqua rerum explorata cognitione, atque scientia rata, naturam quodammoda decernere possumus. Dolendum est autem, quod in morbis compluribus, ne etiam anatomicus, quam maxime accuratus, ullam a corporis solita et sana conditione monstrare potest

B

aber-

* Boerhaav. Aphorif. 774. Lieutaud Synop. p. 150.

aberrationem, ei indicantem quale fuit ex origine malum. Quoniam vero in hoc morbo, primo et praecipue caput afficitur, ibi naturam ejus disquirere, non sine causa perducti sunt anatomici; nec irrita eorum indagatio cessit.

Etenim, calvaria exempta, repertae sunt cerebri meninges haud levi inflammatione fuisse affectae*; conspectis earum vasis sanguiferis quasi numero auctis, et turgentibus sanguine, aliquando non multum a suo statu naturali diverso, interdum nigrescente, et putrido. Conspectae sunt quoque, caedem vel gangraena vel sphacelo correptae†; aliquando foetido sanguine et atro a foraminibus effluente‡.

Cujusdam hominis, qui saepe phrenitide vexatus erat, dura mater arcte cranio adnexa fuit; longe crassior quam solet, et robustior erat; falcatus ejusdem processus, per totum ejus spatium, in osseam quasi naturam induratus fuit: Crassitudine et robore duram matrem, qualis non morbida videri solet, aequabat pia; videnda erant quoque per eam, numero insolito, vasa sanguinem vehentia, et ferme nullo negotio a cerebri propria materia diducerentur||.

Quum talia membranae exhibuerint, recta ad cerebrum ipsum inspiciendum ille, cui incidendi facultas, allicitur; hoc autem, postquam illae ab inflammatione

haud

* Bonet. sepulchret. anatom. lib. 1. ob. 3. 4. Lieutaud hist. anat. lib. 3. ob. 103.

† Bonet. sepul. anat. lib. 1. ob. 18. Lieutaud ob. 32. 102.

‡ Bonet. ob. 5. Lieut. ob. 26.

|| Van Swieten Com. in Boerhaav. Aph. 775.

haud pauca perpeſſae eſſent, in conditione non a ſanitate aliena obſervatum eſt aliquando * : Plerumque vero id, ſimili ratione, qua illae, morbo laboraſſe compertum; adeo ut tali colore imbutum, quali rubro quodam arte anatomica in vaſa ejus injecto, videretur eſſe †; tam turgentes ſanguine praeterea erant venae, quod etiam niſu minimo a cerebri propria materia divellerentur.

In cerebri quoque materia detecti ſunt abſceſſus pure referti ‡; ſubviride eſt hoc pus plerumque et graviter olens; ab ore et naribus aliquando, morte jam ingruente, ſanioſum hoc effluxit §.

Humor putridus ab hoc nequaquam diverſus, una cum aqua ſubviridi adjecta, in cerebri cavis deprehenſus eſt ¶.

Ipfum cerebrum atque illud molle a quo conſectum eſt, hominis cujuſdam, quem ſubinde phrenitis aggreſſa erat, multo magis quam ſolet, firmum et aridum reperiabatur, in cavis ſuis aliquod ſeri continens ¶.

CAUSA

* *Fabritius Bartholinus* mihi ſaſſus eſt, ſe, in plurimis phreniticorum cadaveribus, inveniſſe piam matrem ſine omni cerebri noxa inflammata. T. Rhod. ob. 40. cent. 1. Vide Bonet. ſepulch. anatomic. lib. 1.

† Van Swieten loco citat. et T. Rhod. ob. 39. cent. 1.

‡ T. Rhod. ut ſupra. Bonet. ob. 7. Lieutaud H. anat. ob. 26. 124.

§ Ibidem. Tiffot's advice to the people.

¶ Lieutaud. ob. 140. 499.

¶ Van Swieten loco citato.

CAUSA PROXIMA.

Perpenſis iis, quae prae ſe fert hicce morbus, ut et iis, quae cadaveribus incifis reſecta ſunt, non animo haerere neceſſarium erit indicaturo, vel cerebri ipſius, vel ejus meningum, vel etiam amborum, eadem labe correptorum, inflammationem ei eſſe proximae cauſae; haec, illaeſo cerebro, damnum ipſo hoc modo accipere poſſe, monſtravit, ut antea dictum eſt, diſſectio; ſed, quantum haecenus mihi diſcere contigit, non niſi quum membranae ejus inflammatione correptae fuerint, ea tentatum repertum eſt cerebrum unquam.

Animo ſuo concipiens conditiones iſtas a ſe invicem diſtingui poſſe, illas in phrenitida et cephalitida *Sauvageſius* diſtribuit; quoniam vero indicia nulla, in quibus reponenda fides, hoc diſcrimen ſtatuentia, in medium prolata fuerunt, a celeberrimo *Cullen* et ſagaci *Mr Bride*, ſupervacanea talis diſtinctio habita eſt: Horum necnon prior, diſſectiones quarum a *Sauvageſio*, *Linnaeo*, et *Sargaro*, facta eſt mentio, nequaquam ad hoc diſcrimen certis limitibus deſignandum, doctrinamque talem fanciendam, pares eſſe cenſet*: Sub nomine igitur generali phrenitidis, et membranarum et cerebri ipſius inflammationem complectitur.

DIAGNOSIS.

* Synop. Noſolog. Methodic. edit. quart. p. 90.

D I A G N O S I S.

Inter phrenitida idiopathicam et delirium cecritum, quod cum morbis compluribus acutis jungitur, diagnofin certam ponere, et veris indiciis ftabilire, momenti eft maximi; nec fi arrecto animo morbi hujus hiftoriam, et illa quae fecum adfert, contemblemur, difficile erit hanc diagnofin plerumque ante oculos claram, nec facile praetermittendam, habere.

In phrenitide idiopathica, fignorum, quae febris fecum adfert, aliquando praenuncius, femper vero a primo ufque ortu comes eft delirium; at in fymptomatico raro, donec per aliquot dies perfiterit morbus, feipfum manifeftat; exinde pyrexiae rationem fervans plerumque, cum ea ingravescens, mitefcens una: Notandum eft praeterea, quod in idiopathica faeviunt interdum viribus haud aequis furor et delirium, dum pyrexia nequaquam violenta adfit*.

Febris quaedam, lenior feu asperior, phrenitida femper comitans, limites inter eam et maniam plerumque fignat; raro enim maniae pyrexia adjungitur; vel, fi quando res fe ita habeat, innocua fere parvique momenti eft illa fodalis.

Ille praeterea, cui mens alienatur mania, multa, ex iis quae forte acciderant, in memoria tenet: Phreniticis
autem

* M'Bride's Practice, vol. 2.

autem contra, laceffentibus iis, quae morbi propria funt, pereunt, atque omnino delentur et judicandi facultas, et memoria.

CAUSÆ PRÆDISPONENTES.

Plethora, temperamentum irritabile, cibi stimulantis, liquorum inebriantium, et vinorum usus immodicus, effraena venus, animi impetus violenti, vigiliae diutius protractae, vita iners et sedentaria, meditationes quibus nimis incumbitur, et vel negotiis vel etiam oblectamenti studia praeter modum dedita, sunt illa, quae maxime corpus causis excitantibus agendis obnoxium reddunt.

Inter causas quoque praedisponentes, haud immerito recensendae sunt solitae exinanitiones suppressae; quales sunt foeminarum menstrua, sanguinis vel e naribus vel aliis partibus, scilicet ano, profluvia; hisce necnon adjicitur vaenesectio, quae certis temporibus celebrata est antehac, praetermissa, vel alvi periodica dejectio neglecta.

CAUSÆ EXCITANTES.

Inter praecipuas hujus morbi causas merito recensetur fervidus sol in caput, praesertim velaminis expers, affulgens;

affulgens; haec causa in plagis calidioribus plerumque effectus suos edit; raro enim calor nostrarum regionum modicus, nisi corpus antea valde opportunum fuerit redditum, ad phrenitida prognerandam valet. Olim medicis innotuit haec causa; et, etiam libris Apocryphis*, mortis ab eo inductae facta est mentio: duorum quoque messorum, qui inter labores defessi nudis capitibus recumbentes se somno dederant, et intra horas binas vita privati sunt, exemplum doctus *Van Swieten* retulit†.

Calor, praeterea, quacunque ratione illatus, modo torrentior fit, eadem edere potest; nempe de eo legimus, qui igni objecto capite dormiebat, et inter somnum animam efflavit‡.

Simile huic exitium potest adferre, ictibus, vel quomodocunque capiti admota vis talis externa, qualis ad cerebri fabricam dirimendam sufficiat.

Liquorum necnon meraciorum vel ardentium usus immodicus, non solum corpus ad perturbandum ab aliis causis reddit proclivius, sed etiam, haud alio adjuvante, ad morbum ipsum inducendum valet||.

Eodem quoque spectat corporis exercitatio nimia. Hic insuper locum sibi vendicat aer impurus, inter causas

* Judith, cap. viii. vers. 2. 3.

† Comment. in Boerh. Aphor. 772.

‡ Tissot's Advice to the People, p. 172.

|| Lieutaud Hist. Anat. et Synop. U. Med. p. 150. Willis, cap. 10.

de Anima Brutor.

fas hujus mali exitialis annumerandus; hoc docet solers ille medicus, qui morbos regionum calidiorum tractat*.

Animi affectiones concitantes, quales sunt laetitia, ira, vel gaudium, posse, sanguinis velocitatem augendo, et portionem ejus solita majorem caput versus propellendo, ad originem huic morbo praebendam sufficere, me judice, haud dubitari potest: Verum quod mentis impetus depingens, recitavit ille et medicus et poeta fauvis, hic convenit,

- * Who pines in love, or wastes with silent care,
- * Slowly descends, and lingering, to the shades:
- * But he whom anger stings, drops if he dies
- * At once, and rushes apoplectic down,
- * Or a fierce fever hurries him to hell †.

Adducor autem ut de hoc morbo, a moerore, metu, et improspero vel frustrato amore ‡, affectionibus scilicet deprimentibus, procreando aliquantulum dubitarem; illae enim vim cerebri vividam, et exinde sanguinis circumagentem impetum comminuentes, idcirco morbis naturae longe ab hoc alienae ortum faceffunt. Propterea exemplum illud, quod *Van Swieten* § protulit, hunc morbum a moerore ortum esse aliquando contendens probare, nihil aliud esse videtur, quam quod febrem progredientem comitatum erat ferox delirium symptomaticum. Nihilominus his affectionibus inesse facultatem

* Lind on hot climates.

† Armstrong.

‡ Willis de Anima Brut. cap. 10.

§ Van Swieten loco citato.

tatem reddendi corporis causis aliis huc spectantibus magis obnoxii, verisimile est.

Ita de moerore loquitur clar. Home: 'Moerore pectus occupante, fibrae relaxantur; motus humorum retardatur; valetudo et venustas aufugiunt; ventriculus et intestina debilitantur, flatibusque distenduntur; alta trahuntur suspiria; lumina subsidunt; genae pallescunt; corpusque mortui potius quam viventis speciem fert *.'

P R O G N O S I S.

Non potest accidere, quin de hoc morbo augurando, haud leviter ambigatur: Exitus autem ejus generalis irreprehensam plerumque servabit opinionem quam maxime inamoenam: Partis correptae summa dignitas, et cum toto corpore nexus, reddunt ejus inflammationem eximie periculosam; adeo ut hanc inter phlegmasias non solum dirissima prae se ferre, sed gravissimo discrimine implicare homines, tuto asseveremus: interimit enim, ut monuerunt scriptores fide dignissimi, tertio, quinto, vel septimo die, ultra hunc rarissime morans.

Ut autem de morbi exitu clarius judicetur, indicabo,

C

Imo,

* Vid. princip. de sanitate et morbis.

1mo, Illa quae faustum exitum pollicentur.

2do, Illa quae mortem intentant.

3^{tio}, Illa quae monstrant phrenitida in quendam alium morbum abituram.

I. Foeminae nequaquam huic malo tam opportuna sunt, quam viri; nec etiam eo afflictæ fatis tam actutum succumbunt, et facilius a morte eripiuntur: quo autem minus in utroque sexu furoribus accensum deliratur, eo tutius; ut et, quo minus ab animi solita indole discrimen: si dormitent aegri, nec postea magis insaniant, habendum est augurium secundum*.

Sanguinis profluvia e naribus spem perhibent, si larga sint, mali ex votis discessuri; similem praeterea felicem eventum sperare licebit, menstruis, vel fluxu sanguinis ex ano, solita aut etiam maiore quantitate, denuo erumpentibus.

Dolores corpus ipsum et ejus numeros occupantes, sudor ubique cutis et affatim emanans, alvi proluviæ, et urina sedimentum multum deponens, redintegrandam sanitatem fere denunciant.

Delirium vero ex parte sublatum, et, pyrexia cessante, simul mens per intervalla sui compos, signa certissima salutis adferunt†.

Meliora pollicetur delirium, cum risu quam metu conjunctum.

Quandocunque

* Omnibus sic affectis, somnus et difficilis et necessarius est: Sub hoc enim perique sanescunt. Celsus, lib. 3. cap. 18.

† Prosper Alpin. Lieutaud, et Willis, locis citat.

Quandocunque in hoc morbo, ex his signis optandis, ne unum vel plura adfunt, res in praecipiti statuendum.

2. Mortem contra intentant delirium violentum et atrox, vigilia constans, et assidua jactatio, fitis non amplius urgens, vox tremula, urina cruda, alvus adstricta, atque materies biliosa vomitu egesta; quae omnia morbi non nisi morte compescendi timorem incutiunt.

Si illi, qui antea ingenio fuere miti, fiunt ex morbo feroces, et effraenati, infaustum omen est habendum; nec etiam jucundius, si aegro sensu ferme carente, et veterino quasi correpto, delirium usque permaneat.

Tremor corporis diversas partes quatiens, stragulum captatio, vel cujusdam rei, quam existimares aegrum ante oculos volitantem imaginari; stridor dentium acerbus, subsultus, spem angustam permittunt, indicantia lethum jam ad fores esse.

Tumoribus autem vel ulceribus, quae in superficie corporis forte erant, subsidentibus, ut et singultu vel distentionibus nervorum aggredientibus, spes deficit omnino; ad supremas horas perventum est, et mors nequaquam evitanda ingruit.

3. Phrenitida autem in quendam alium morbum abituram esse, indicatur:

Si quando post septimum ab incurfu diem, delirio adhuc persistente, pyrexia mitescat, ratio est cur suspicemur maniam vel melancholiam subituram esse.

Si una cum pyrexia discedat quoque delirium, comate interea vel sensuum hebetudine, et quasi extinctione

tione superveniente, aegrum cito apoplecticum fore denunciat.

Quaquam et pyrexia et delirium requiescant, atque sanitas renovari videatur, haud raro postea accedunt, dolor capitis saevus, vertigo, tinnitus aurium, audiendi facultas perdita, et motus exercendi impotentia; nec non aliquando fatuitas reliquam vitam cassam reddit.

Perpensis nunc, quantum exiguae opes meae et temporis angustia permittebant, illis, quae a signis diversis inferri possunt, ultimum tractatus hujus negotium, quodque maximi momenti est, curationem nempe et modos quibus sanitas petenda, utpote metam ad quam spectant omnes medici labores, aggrediar.

M E D E N D I   R A T I O .

Ad hunc morbum arcendum, tria consilia institui oportet; scilicet,

1mo, Ut causa excitans tollatur.

2do, Ut vis sanguinem caput versus impellens minuat, et nixus vasorum ejus partis sanguiferorum attenuetur.

3^{tio}, Ut, perfectis hisce duobus consiliis, ingrata, quae forte supersint, amoveantur.

1. Quod ad primum perficiendum, omnibus non potest non innotuisse, quantae necessitatis est causas progenerantes

generantes tollere, utpote quibus adhuc agentibus, nihil boni ab auxilio quocunque sperandum est.

Si a cranio depresso, vel aliqua alia noxa cerebro externa vi illata, morbus oritur, partem laesam, cerebrum male afficientem, submovere confestim aggrediendum est: quoniam vero mei in hoc loco nequaquam est, normas, secundum quas talis res peragitur, quaeque ad chirurgum pertinent, recensere, lubentissime quodcunque hoc negotium spectat praetermittens, transeo ad alia.

Quando autem a sole rapido, vel verticali capiti recta affulgenti phrenitis excitatur, ab ejus aspectu secludendus est aeger; atque simili cura utendum est, si calor nimius quacunque ratione alia inflictus, ei causae fuit. Cum vero, ut annotavit solers Lind *, aër impurus incusandus est phrenitidis, felicissimo eventu, ea correpti a locis, ubi primum aggressa est, asportati, et naves impositi fuere. Nec minus illae normae conveniunt caeteris causis excitantibus occurrentis.

2. Ad secundum consilium explendum, scilicet, ad vim sanguinem caput versus impellentem minuendam, et nixum vasorum ejus partis sanguiferorum attenuandam, sanguinis larga missio est primum atque revera maxime efficax remedium, ad quod confugere oportet illico: mittendus autem est sanguis a parte quam proxima ei, quae laborat; ab hac quoque vel illa, vel etiam ambabus venis jugularibus eodem tempore, per hiatum solito

* On hot climates.

solito majorem, debet profluere; atque hae venae potiusquam temporum arteriae incidendae sunt; ab his enim pertusis, incommodum plerumque, et in hoc morbo periculum, oriri solet; nam, propter aegrum semper irrequietum membraque jactantem, difficillime in loco suo id, quod incisuram comprimit, servabitur.

Cucurbitulae autem vel hirudines, temporibus admotae, in locum incisarum arteriarum suffici recte possunt; nec ab iis metuenda sunt incommoda alteri modo adnexa.

Medici indicio, quod perhibet natura, docti, et ex eo ulterius progredientes, nares scarificare aggressi sunt; et hoc non sine fructu. Celeber. *Hoffmannus*, de varia venaesectioe in hoc morbo conveniente differens, haec profert: ‘Longe magis tamen probandus Egyptiorum mos nares scarificandi; cujus vices, deficiente commodo instrumento, supplet experimentum, quo culmo straminis, aut bacillo exili acuto in nares validius truso, sanguinis proritatur stillicidium, quod ego quidem cum praesentaneo commodo aliquoties factum esse vidi *.’ Hirudines quoque ad eam partem, a qua haemorrhoids nunc suppressa effluerat antea, admotae profecerunt.

Quod vero quantitatem sanguinis modis hisce jam recensitis detrahendam attinet, signorum plus minusve urgentium rationem servare illa debet; fere tamen, ut experientia comprobatum, haudquaquam esse parcam

convenit:

* Hoffmann. Op. tom. 2. p. 132, 133.

convenit: Conditio pulsantium arteriarum minime nos a larga exinanitione absterreat, oportet; ictus enim eorum, quum, in morbis immodica inflammatione stipatis, crebri et vix percipiendi essent, a sanguine misso majores et magis formicantes animadversi sunt. Recte igitur ill. noster *Gregory* annotavit: ‘ In his scilicet casibus, a natura morbi parti ad vitam necessariae incumbentis, et exitum infaustum properantis, perspicuum est gravius et praesentius periculum ab eo instare, quam a magna sanguinis jactura, et debilitate, aliisque malis quae inde provenire solent*.’

Exinanitionis alterum genus vim, quae sanguinem propellat, minuens, a catharticiis praebetur; hoc vero medicamentis quae mitissima sunt aggrediendum; quia ista, quae alvum movent violentius, intestinorum tractum, atque ex eo corpus totum stimulando, plus detrimenti inferrent, quam quod etiam praeceps evacuatio ab iis facta compensare posset. Ex mediis salibus autem quaerenda sunt illa, quibus potissimum oportet uti; qualia sunt, sal. Glauber. tart. solubil. et similia: tuto praeterea et cum insigni commodo imperantur tamarindi, elect. lenitiv. et ol. ricini: multum insuper alvum subducendo enemata proficiunt; faeces enim induratae apud intestina morantes, (et ita se res plerumque habet) corpori stimulo nocivo fiunt; sed haec eadem cura qua, ut supra positum est, cathartica, quoque usurpanda.

Potionibus

* *Conspect. Medicin. Theoret.* vol. 2. p. 581. Alibi, eximius auctor monet: ‘ In his et similibus exemplis, ad naturam mali, plus quam ad statum pulsus, respicere oportet.’

Potionibus blandis diluentibus, et tepidis promovetur fudor, qui sponte erumpat; arte autem nunquam illa exinanitio facessi debet; medicamenta enim ad fudorem eliciendum necessaria, cordis et arteriarum vi atque corporis calorem augendo, effectus suos praestant.

Inter remedia interne adhibenda, refrigerantia quae sibi locum vendicant; ex iis praecipua sunt nitrum, acida mineralia aqua temperata, et vegetabilium succi acescentes.

Externa autem remedia hocce consilio respondentia tepida pediluvia, epispastica, et frigus recensentur.

Pediluvia tepida, scriptoribus maximi nominis, tum antiquis tum recentioribus, insigni laude celebrata sunt, quia vasa ad pedes percurrentia laxare et dilatare, idemque majore quantitate influendi facultatem sanguini praebere, hoc modo aliquid a vasorum superiorum plenitudine auferentia, existimata sunt. Primus videtur fuisse *Stevenson* †, qui de hujus sententiae dubia publice professus est: Argutus ille scriptor, pediluvia tepida sanguinem tenuiorem facere, et propterea velocitatem ejus augere, arbitratus est; ad quam opinionem stabilendam, experimenta duo accuratione quam maxima peracta, refert; quae extra dubitationem evincunt, quod a pedibus aqua calenti lotis, sanguinis impetus augetur, et vasa capitis turgidiora fiunt. Si cum veritate stant haec experimenta (quod nemo, quantum scio, inficiatus est), calorem ne etiam ab humore acceptum,

vel

† Edinb. Med. Essays, vol. 5.

vel cruribus, vel alicui ex caeteris partibus corporis, incipiente morbo, admovendum esse censeo.

Epispastica, postquam sanguinis missionum et cathartorum satis fuerit antea, capiti imposita proderunt: capilli autem, primo etiam morbi incurfu, abradendi sunt; non solum ab hoc postea perficiendum, sed ut caput ipsum aëri frigido magis pateat.

Frigus vero, vel partes quasdam solas, vel cutem omnem, perstringat; si partes quasdam velis, acetum aqua mixtum temporibus, vel toti capiti, apponatur; praeter ea, valentioribus adhuc, glacie nempe et nive, eodem modo utamur; quod equidem saepe non inutiliter tentatum est.

Medicis sagacissimis usui fuit, cutem omnem, in balneo scilicet, refrigerare; atque ab hoc usu commoda maxima percepta sunt. *Willis*, medicus apud Anglos celebris, de ejus auxilio contra hunc morbum insigni, quod sequitur, narrat: ‘Olim ad ancillam robustam, quae febricitans, et summe insaniens, continue in lecto vineta tenebatur, curandam accerserbar. Huic sanguinem copiose, et dein iterato, mitti, alvum ab enema crebro subduci; quin et alias quasque administrationes; verum, his nil juvantibus, octavo die, jussi (siquidem tempus aestivum fuit,) ut media nocte a mulieribus sublata, et foras perducta, cymbae imponeretur, dein vestibus exuta, et vinculis soluta, fluvio profundo immergeretur, fune tantum circa corporis truncum, ne forte submersa interiret, alligato; post tertiam aut quartam horae partem, sana, et sobria

D

aquis

‘aquis eximitur, dein lecto commissa dormivit, et co-
 ‘piose sudavit, posteaque sine alio quovis remedio con-
 ‘valuit *.’

Lieutaud, de balneo frigido in hoc morbo utendo dis-
 ferens, sic fatur: ‘Scitum est praeterea post *Willisi*,
 ‘*Floyeri*, aliorumque haud infimi subfellii auctorum ob-
 ‘servationes, delirium a balneo frigido saepius fugari,
 ‘imo et morbum solvi, quam a sanguine misso †.’

Quoniam non est, propter quod talibus auctoribus
 fidem non habeamus, verisimile est balneum frigidum
 recte in locum magnae sanguinis jacturae suffici posse;
 ab illa enim (quanquam alias necessaria) debilitas sum-
 ma, et ejus varia mala originem trahunt. Nobis inter-
 ea hoc modo frigus admoventibus curae debet esse, ut
 tale sit, quale recta sedet; si enim eo gradu, quo toni-
 cum et astringens fit, adhibeamus, humores a superficie
 propulsabit; et, exinde interiora inundans et opprimens,
 nocebit.

Quod vero ad regimen similiaque, oportet, ut per to-
 tum morbum erectus sit aeger; quia talis corporis po-
 sitio aliquo modo frangit impetum, quo tendit sanguis
 ad caput; et quandocunque hunc situm fervare eveni-
 at difficile, ad arctam interulam confugiendum est; at-
 tollendum praeterea caput, etiamsi signa tam lenia sint,
 ut in lecto decumbere alias permetteretur aeger.

Cubiculum praeterea valde obscurum debet esse; esto
 aer frigidior; adstantes pauci, iique alieni et ignoti;
 super

* *Willis de Anim. Error*, cap. 10.

† *Lieutaud. syn. p. tom 1 p. 231.*

super omnia, de strepitu caveatur; de calore externo quoque, cardiacis, et aliis quae vetulae praescribere solent.

Ex mitissimis et refrigerantibus, ut juscule ex aqua, pane, et saccharo confecto; scriblitis ex malis, sit cibus: Potus autem ptisana, aqua cui adjicitur succus pomorum citreorum, et similia; summatim, convenit quodcumque antiphlogisticum.

3. Restat nunc solum ut indicetur, quo modo, perfectis hisce duobus consiliis, ingrata, quae forte supersint, amoveantur; ex iis autem praecipua sunt vigilia, delirium, et debilitas.

Ad priora duo tollenda, praestat ex soporiferis laudandum; utile nunc pediluvium; utile quoque pedes fricare; juvant cantus, oblectamenta; nec parvi est, ut animus rebus amoenis alliciatur.

Ut debilitati occurramus, victus nutriens permittendus est, et vinum generosum; iisque recte adjicitur exercitatio modica, et cum amicis grata sermonis communicatio.

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 6. l. 7. *dele* comma *post* semper.

— 13. l. 22. *pro* quodammoda *decernere, lege* quodammodo *discernere.*